

บทสรุป

สภาพเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้านของนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บนโครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ สภาพทางภูมิศาสตร์ ที่ประกอบไปด้วยทรัพยากรที่มีความหลากหลาย และมีความอุดมสมบูรณ์ ประกอบกับระบบการอยู่ร่วมกันของชาวบ้าน ที่มีการช่วยเหลือพึ่งพากันทั้งในด้านเศรษฐกิจ และวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน ที่ปรากฏออกมาในรูปแบบต่างๆ กระจายอยู่ภายใต้โครงกรอบทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น ระบบความเชื่อ พิธีกรรม การละเล่นต่างๆ เป็นต้น โครงกรอบทางวัฒนธรรมดังกล่าว นอกจากจะมีผลต่ออยู่ที่ความสมดุลย์ และการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแล้ว ยังเป็นตัวกระชับความสัมพันธ์ภายในชุมชน ในระบบการอยู่ร่วมกันให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นอกเหนือจากความสัมพันธ์ทางสายเลือดในระบบเครือญาติที่มีอยู่แล้ว

โครงสร้างพื้นฐานเหล่านี้ มีส่วนสัมพันธ์กับโครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนหมู่บ้าน ทั้งในแง่พลังการผลิต และความสัมพันธ์ทางการผลิตทั้งในระดับชุมชนหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน

ในแง่ความสัมพันธ์ทางการผลิต จะมีการช่วยเหลือกันในแต่ละขั้นตอนการผลิต มีการใช้แรงงานร่วมกัน และแบ่งปันแลกเปลี่ยนผลผลิตกันในรูปแบบต่างๆ ในแง่มุมมองของพลังการผลิต เช่น เทคโนโลยีในการผลิต จะเป็นเทคโนโลยีการผลิตที่สอดคล้องกับการอยู่ร่วมกับธรรมชาติมากกว่า การตัดวงเอาจากธรรมชาติ เพื่อนำมาสะสมเป็นของตนเอง นอกจากนี้ ชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราชยังมีศักยภาพในการพึ่งตนเองได้สูง คือ นอกจากทำการเกษตรกรรมแล้ว เครื่องมือในการผลิต และหัตถกรรมครัวเรือนต่างๆ ที่จำเป็น สามารถทำขึ้นใช้เองได้ในแต่ละครัวเรือน

ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมดังกล่าวข้างต้น ทำให้ไม่เกิดการแบ่งงานกันทำในการผลิต ทำให้ระบบชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราช ดูเสมือนว่า หยุดนิ่งเป็นเวลานาน และไม่เปลี่ยนแปลงไปสู่วิถีการผลิตแบบใหม่ อันเกิดจากความขัดแย้งจากภายในสังคมของตนเอง แต่ภายใต้สภาพที่หยุดนิ่ง ชุมชนหมู่บ้านมีการปรับตัวไปอย่างช้าๆ และมีวิถีทางเป็นของตนเอง

ปัจจัย 3 อย่างที่ถูกหยิบยกขึ้นมาพิจารณาได้แก่ เรื่อง ภาษีรัฐชูปการ การสร้างทางรถไฟ และการทำเหมืองแร่ ปัจจัยเหล่านี้ ถ้าหากมองจากสายตาที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านแล้ว น่าจะมีผลกระทบต่อวิถีการดำรงชีวิต และการผลิตของชาวบ้าน เช่น ในแง่ของการนำเอาผลผลิตหรือส่วนเกินไป การเกิดการติดต่อกับโลกภายนอกได้สะดวกมากขึ้น มีสินค้าใหม่ๆ เข้ามาในชุมชนมากขึ้น รวมทั้งการเข้ามาตัดดวงเอาวัตถุดิบซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่นไป

อย่างไรก็ตาม ปัจจัยเหล่านี้ล้วนมีที่มาเบื้องหลังที่สำคัญคือรัฐ และทุนนิยมจากภายนอก

แม้ว่าจะมีการปฏิรูปการปกครองในสมัยรัชกาลที่ 5 ที่เป็นการรวบอำนาจทั้งหมดเข้าสู่ส่วนกลาง สำหรับชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราชแล้ว เป็นการเปลี่ยนรูปแบบเอาส่วนเกินไปจากหมู่บ้านที่มีความซับซ้อนมากขึ้น จากแรงงานเป็นหลักมาสู่ระบบเงินตรา อย่างไรก็ตาม แม้ว่าชาวบ้านบางส่วนจะเข้าสู่การผลิตเพื่อขาย แต่ก็ไม่ได้มีการพัฒนาหรือปรับปรุงวิธีการผลิตเท่าไรนัก หากแต่เป็นการขยายพื้นที่ทำนา ที่ชาวบ้านทำนาส่วนหนึ่งเพื่อยังชีพ ที่เหลือจากการยังชีพจึงขาย แต่ในภาคการค้าจะดำเนินไปด้วยคนจีน ถึงแม้ว่าจะเกิดการใช้เทคโนโลยีในการสีข้าวแบบใหม่ขึ้นก็ตาม ผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการค้าและการลงทุนก็คือ คนจีน เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในชุมชนการค้าบริเวณสถานีรถไฟและชุมชนการค้าบริเวณที่มีการทำเหมืองแร่

ในขณะที่ชาวบ้านได้มีการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตไปบ้าง ในด้านการบริโภคสินค้าใหม่ๆ การที่จะต้องกินผลผลิตส่วนหนึ่งไปเพื่อให้รัฐ และเพื่อซื้อสินค้าจากภายนอก จึงทำให้ชาวบ้านค่อยๆ ลดความสามารถในการพึ่งตนเองลงไปที่ละน้อย แต่อย่างไรก็ตาม ชาวบ้านยังคงทำการผลิตแบบเพื่อยังชีพเป็นหลัก แล้วจึงขายส่วนที่เหลือ

สาเหตุที่ทำให้ชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราชเปลี่ยนแปลงไปอย่างช้า ก็เพราะโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนหมู่บ้านเอง ซึ่งประกอบด้วย ความหลากหลายและอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และระบบการอยู่ร่วมกันของชุมชนหมู่บ้าน นอกจากโครงสร้างพื้นฐานดังกล่าวแล้ว ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ ที่ชาวบ้านสามารถยังชีพได้ด้วยฐานของทรัพยากรในการผลิตที่แตกต่างกัน ภายใต้อพื้นที่ที่มีขอบเขตจำกัด เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงต่อการผลิต จึงไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบทั้งหมด และเมื่อเกิดวิกฤตขึ้นกับการผลิตนั้น การผลิตที่มีฐานทรัพยากรที่แตกต่างกันอันอื่นๆ ก็ยังคงอยู่ รวม

ทั้งโครงการทางวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ซึ่งมีแกนหลักอยู่ที่ "น้ำใจ" การช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกัน การให้ การแบ่งปัน ความสมดุลย์ และ "การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ" จึงมีส่วนช่วยยับยั้งการเปลี่ยนแปลงที่มีแกนหลักอยู่ที่การสะสมและการมุ่งเอามาเป็นของส่วนตัว บัจฉัยทั้งหมดเหล่านี้มีส่วนทำให้ชุมชนหมู่บ้านนครศรีธรรมราชมีวิถีทางในทางประวัติศาสตร์ที่เป็นตัวของตัวเอง

ลักษณะพิเศษของชุมชนหมู่บ้านภาคใต้ดังกล่าว หากไม่ได้ถูกนำมาพิจารณาในฐานะของสังคม ตะวันออกที่ว่าจะสามารถพัฒนาไปเป็นทุนนิยม ตามแนวทางการพัฒนาของยุโรปได้หรือไม่ ที่เป็นการมองชุมชนหมู่บ้านซึ่งเป็นรากฐานแห่งชีวิตของชาวบ้านว่า เป็นตัวอุปสรรคในแง่ของแรงยึดเหนี่ยวภายในชุมชน ความสามารถในการพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นการมองในแง่ลบแล้ว ก็จะพบว่าลักษณะของชุมชนหมู่บ้านไทยภาคใต้แห่งนี้ มีลักษณะที่สำคัญและน่าสนใจ โดยเฉพาะโครงการทางวัฒนธรรมของชุมชนหมู่บ้าน ที่มีแกนหลักอยู่ที่เรื่องของ "น้ำใจ" และ "การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ" ซึ่งเป็นเบื้องหลังของรูปแบบในการดำรงชีวิต และโครงสร้างเศรษฐกิจ โครงการทางวัฒนธรรมดังกล่าว อาจจะเป็นสาระสำคัญต่อทางออกของสังคมไทยในปัจจุบัน ซึ่งผ่านความพยายามพัฒนาตามแนวตะวันตกมาระยะหนึ่งแล้ว ในฐานะของแก่นสารซึ่งถูกนำไปประยุกต์ที่ไม่ใช่เป็นเพียงแค่รูปแบบก็ได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย